

**MAHALLIY SANOAT ISHLAB CHIQRISH KORHONALARDA MAHSULOT SIFATI
BOSHQARISH TIZIMI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10988880>

Orifjonov Nodir G'oyibjon o'g'li

Namangan Muhandislik Texnologiya instituti doktoranti.

Mahsulot sifati korxonalar uchun asosiy tamoyil bo'lib, buning uchun "MEXMASH" mas'uliyati cheklangan jamiyati Yevropa DIN standartiga muvofiq ishlab chiqilgan tashkilot standarti hamda ISO 9001:2015 sifat menejmenti tizimi asosida to'liq sifat nazoratini yo'lga qo'ygan. Mahsulotlar umumiy sifat parametrlarini tekshirilishidan tashqari qo'llanish o'rniga qarab amaliy sinovlardan ham o'tkaziladi. Bundan maqsad iste'molchilar uchun albatta sifatli mahsulot yetib borishini kafolatlashdir.

Mahsulot sifati iqtisodiy kategoriya bo'lib, ishlab chiqaruvchi va iste'molchilarning munosabatlarini, sifatli mahsulot ishlab chiqarish, reja topshiriqlarini bajarish hamda mahsulotga baho belgilash bo'yicha korxonaning davlat bilan munosabatlarini ifoda etadi. Undan tashqari, mahsulot sifati sifatli mahsulot uchun moddiy rag'batlantirish va sifatsiz mahsulot ishlab chiqarilgani uchun moddiy javobgarlikka tortish bo'yicha korxonalar o'rtasidagi munosabatlarni ifodalaydi.

"MEXMASH" mas'uliyati cheklangan jamiyatida halqaro ISO - sistemasi talablari asosida muvofiqlik sertifikatini olingan va mahsulot sifati va samaradorligi quyidagi bosqichlarga amal qilgan holda tashkil etilgan.

"MEXMASH" mas'uliyati cheklangan jamiyatining mijozlari respublikamizda faoliyat yurituvchi (Respublikamizning barcha xududlarida):

- Yirik korxonalar;
- Kichik biznes sub'yektlari;
- Yakka tartibda faoliyat yurituvchi yuridik va jismoniy shaxslar bo'lishi mumkin.

"MEXMASH" mas'uliyati cheklangan jamiyatida mahsulot sifatini aniqlashda uning normativ texnik xujjatlari talab darajasida bo'lishi va barcha axborot manbasi va uni qaysi usul bilan aniqlanishiga juda katta e'tibor beriladi. Korxonada ko'plab tajribalar asosida yaratilgan xulosalarni quyidagi rasmda ko'rishimiz mumkin.

1-Rasm. "MEXMASH" mas'uliyati cheklangan jamiyatida mahsulot sifatini aniqlash metodlari.³

Korxonada o'z mahsulotiga muvofiqlik sertifikatini olgan korxonalar 1– rasmdagi barcha usullarga murojaat qiladi va ijobiy natijalar asosida barcha xujjatlar korxonada aqlanadi va bu korxonaning faoliyati turlari sirasiga kiradi.

Korxonada o'z mahsulotini normativ texnik xujjatlar asosida sifat darajasini aniqlab ko'rishlari lozim bo'ladi.

Masalan:
$$Q = \frac{K}{K_b}$$

Bunda: Q – sifat darajasi ko'rsatkichi;

K – muayyan mahsulot sifatining absolyut ko'rsatkichi;

K_b – mahsulot (etalon)ning absolyut sifat ko'rsatkichi.

Tajriba asosida olingan natija $Q = 1$ bo'ladigan bo'lsa mahsulot sifati etalon ko'rsatkichiga teng bo'lib qolaveradi, bu albatta ijobiy natijadir.

Sifat darajasi $Q > 1$ yoki $Q < 1$ bo'ladigan bo'lsa, demak mahsulot sifat darajasida o'zgarish yuz bergan.

Har uchchala omilning umumiy kesishgan bir nuqtasi bor, bu, sifat va raqobatbardoshlikdir. Korxonada mahsulotni har uchchala holat bo'yicha xalqaro ISO – standartlariga mos ravishda olib borilsa nafaqat ichki bozorda, balki tashqi bozorda ham o'z xaridorlarini albatta topadi.

Bu borada "MEXMASH" mas'uliyati cheklangan jamiyati bilan raqobatlashuvchi korxonalar mavjud. Bu korxonalar o'zining texnikaviy ta'minoti bilan farq qilishi mumkin. Masalan, mahsulot sifatiga baho berishda xalqaro standartlar talabini yaratilishida bir qancha xalqaro tashkilotlarning tavsiyanomasi albatta inobatga olinadi. Ayrim texnik jixozlarning aniqlik darajasi juda past bo'ladi.

Misol uchun, rezba stanoklari metall tarkibidagi mavjud elementlarning miqdoriga bog'liq. Me'yor 0,120 mg/kg bo'lsa, mahsulot sifati me'yordaligini ko'rsatadi. Amalda ushbu apparat mavjud elementning miqdorini aniqlay olmaydi. Vaxolanki, ayrim tadbirkorlar o'z mahsulotlarini tashqi ko'rinishini, sifatini va yaroqlilik muddatini uzaytirish

³ Rasm tadqiqotchi tomonidan tayyorlandi.

maqsadida, moddalar miqdorini bir necha barobar ko'paytirib yoki kamaytirib yuboradilar. Shuning uchun aniqlik darajasi juda yuqori bo'lgan analizatorlardan foydalanish lozim bo'ladi.

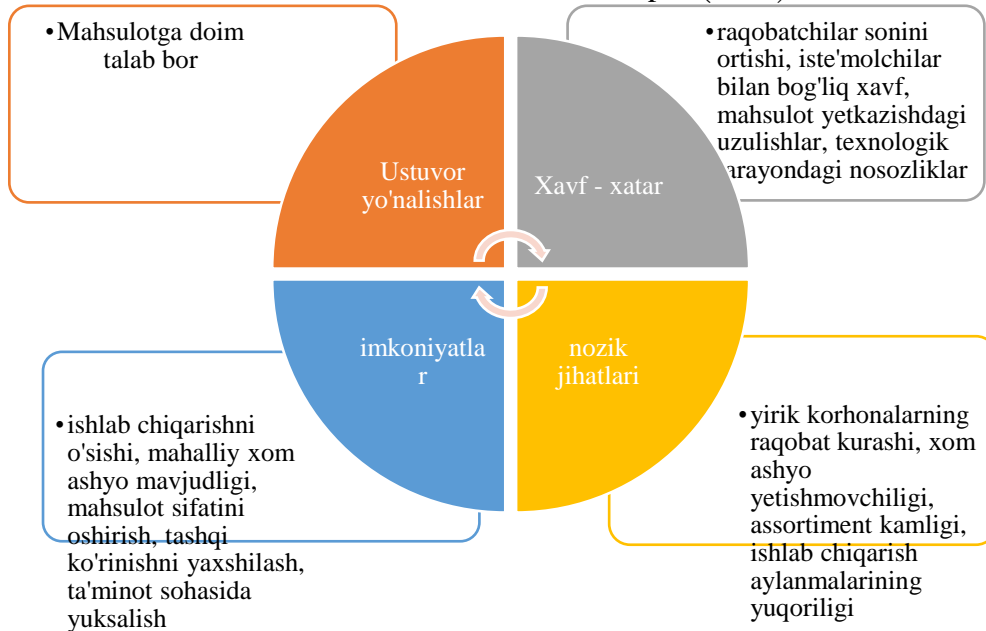
Bu borada "O'zdavstandart" uyushmasi muvofiqlik sertifikatini beruvchi barcha korxonalarni muntazam ravishda texnik nazoratdan o'tkazib turadi.

Bu islohatlar "MEXMASH" mas'uliyati cheklangan jamiyatining eng to'g'ri yo'l tanlanganligidan darak beradi. Korxonada o'zining ichki faoliyati audit bo'limi bilan birgalikda sifat bo'limi tashkil qilindi va sifatni boshqarish guruhini tashkil qilindi. Shu bilan birga sifat bo'yicha barcha me'yoriy xujjatlar xam ISO seriyasi asosida yuritila boshladi. SMga muvofiq ravishda ISO 9002 ning barcha talablariga og'ishmay javob berildi, ayniqsa har bir bo'g'im faoliyatida aniqlik bo'lishi talab qilinadi. Barcha buyurtmalar qabul qilishdan to'unga sertifikat berishgacha bo'lgan jarayonlar ro'yxatga olinadigan bo'ldi. Har bir pog'ona uchun uning bajaruvchisi, javobgar shaxsi aniqlandi. Bunday tartib xizmatni sifatini oshirish bilan birgalikda, mahsulot sifatiga kafolat darajasini xam oshiradi. Shunday qilib jamiyat ISO – 9002 bilan berilgan sifat sertifikatini barcha turlarini muvoffaqqiyatlik ravishda yo'lga qo'ydi va milliy sertifikat usulini ishlab chiqdilar. Sifatni boshqarish bo'yicha metodik qo'llanma ishlab chiqildi.

Sifat sertifikatini yaratilishi "MEXMASH" mas'uliyati cheklangan jamiyati oldiga uchta savolga aniq javob berishni talab qiladi:

- bizdan iste'molchi, mijoz, nimani xoxlaydi?
- biz ularga nima bera olamiz?
- mijozlarimiz doimo biz bilan qolishlari uchun nima qilishimiz lozim?

Mahkamlash mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar uchun – ishonchlik sifat sertifikatini olish bugunning talabidir. Bu korxonani o'ziga ishongan holda uzoq muddat davomida stabil faoliyat yuritishlarini ta'minlaydi. Xozirda ISO - sistemasiga muvofiq sifat sertifikatini ertangi kuni haqida xam o'ylayapti, bu doimo investision va innovasion sohalarda aktiv ishtrok etish va O'zbekiston markasi obro'sini oshirishdir. Har bir mahsulot turi bo'yicha bozorni o'rganish, marketing tadqiqotlari natijasini nazariy jixatdan tahlil qilsak, asosiy sabab shurup va samorez mahsulotlarining ayrim turlari import o'rnini bosuvchi va eksportga yo'naltirilgan bo'lganini ko'ramiz. Bunday natijalarga erishish mahsulot sifatini baxolashda xalqaro ISO talablariga to'la javob berishidadir. Yana bir sabab, yangi texnologiyani sohaga tadbiq etilishidadir. "MEXMASH" mas'uliyati cheklangan jamiyatining bevosita bozor bilan bog'liqligi marketing bo'yicha tahlilni taqazo etadi va SWOT analizni keltirib chiqaradi. Shurup, sim, truba va samorez bo'yicha bozor talabini o'rganilsa, ichki bozorlarimizdagi kuchlik va nozik taraflarini ko'ramiz:

2-Rasm. "MEXMASH" mas'uliyati cheklangan jamiyati iste'mol bozori SWOT analizi⁴

1-jadval

"MEXMASH" mas'uliyati cheklangan jamiyati muvofiqlik sertifikatini olgan mahkamlash mahsulotlariga bo'lgan talabning bozordagi xolati.

Ko'rsatkichlar	Toshkent shaxrida	Viloyatlarda
Talab xolati	Yuqori	O'rtacha
Talabni taklifga mosligi	O'rtadan yuqori	O'rtacha
Raqobatchilik	Yuqori	O'rtachadan yuqori

Manba: jadval tadqiqotchi tomonidan tayyorlangan.

Mahkamlash mahsulotlariga bo'lgan talab bugungi kunda yuqori hisoblanadi. Toshkent shaxri va viloyatlardagi holatga aniq javob berilsa, uning barcha ijtimoiy-iqtisodiy taraflari inobatga olinishi zarur.

Toshkent shahrida talabni yuqori bo'lishi birinchi navbatda uning sifati bilan bog'liqdir. Ikkinchidan uning narxi bo'lishi xammaga ayon. Chunki, maxalliy xomashyo va zamonaviy texnologiya sifat va raqobatbardoshlikni oshirish bilan tannarxni ma'lum darajada pastligini ta'minlaydi.

Yuqorida keltirilgan axborot va manbalarni taxlil qilish orqali quyidagi muammoli holatga baho berish talab qilinadi. Vaziyatdan to'g'ri foydalanish oqibatida katta iqtisodiy samaraga erishish nazarda tutilgan;

1. "MEXMASH" mas'uliyati cheklangan jamiyatida ishlab chiqarilgan mahsulotlar tannarxi turdosh korxonalariga nisbatan 1,1 %ga yuqori;
2. Mahsulot sifatini kafolatlovchi sertifikat halqaro ISO – talabiga to'la javob beradi;
3. Texnologiya, xomashyo, kadrlar malakasi, sifat va raqobatbardoshlikka sarflangan ortiqcha mablag'lar uch barobar ortig'i bilan qaytarilgan. Bu yerda eng asosiy omil

⁴ Rasm tadqiqotchi tomonidan tayyorlandi.

mahsulot sifati va raqobatbardoshligi.

Demak, so'nggi yillarda "MEXMASH" mas'uliyati cheklangan jamiyatidagi ishlab chiqarish ko'rsatkichlari quyidagicha.

2-jadval

"MEXMASH" mas'uliyati cheklangan jamiyatidagi ishlab chiqarish ko'rsatkichlari

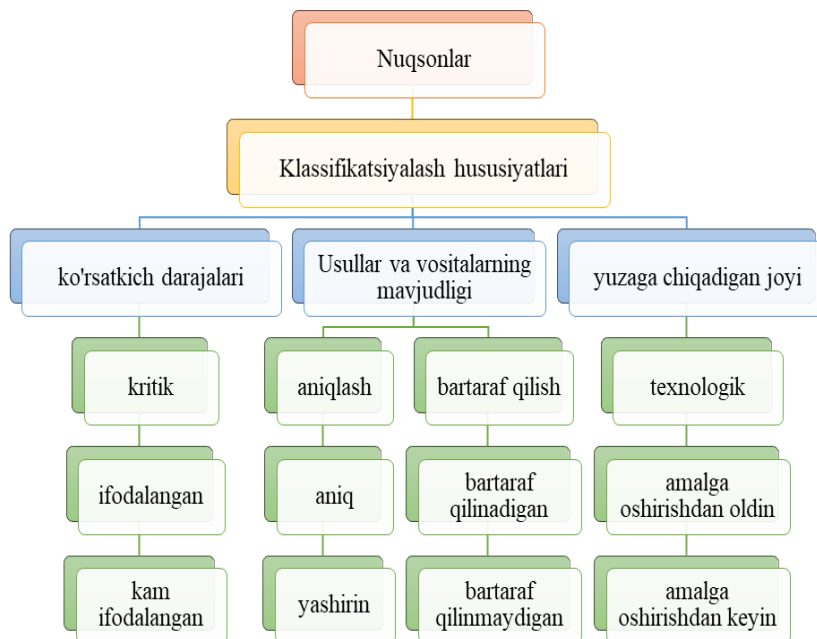
Ko'rsatkichlar	O'lchov birligi	2020	2021	2022
Rejadagi mahsulot	tonna	14360	20252	18192
Jumladan:				
Samorez	tonna	10160	16152	18195
Truba	tonna	4200	4100	0
Issiqhona	ga	10	3	3,5
Ishlab chiqarilgan mahsulot	tonna	11165	13424	13044,4
Jumladan:				
Samorez	tonna	9265	12406	13044,4
Truba	tonna	1900	1081	563,2
Issiqhona	ga	3	3	6,7
Ishlab chiqarish rejasining bajarilishi	foizda	77,8	66,3	74,8
Jumladan:				
Samorez	%	91,2	76,8	71,7
Truba	%	45,2	24,8	Rejadan tashqari
Issiqhona	%	30	100	191,4

Manba: jadval tadqiqotchi tomonidan tayyorlangan.

Ishlab chiqarishdagi nazorat susayadigan bo'lsa nuqsonlar ko'payadi va sifat darajasi keskin pasayib ketadi.

Quyidagi – 9-rasmda "MEXMASH" mas'uliyati cheklangan jamiyatida sifatni yaxshilash bo'yicha qanday ishlar olib borilayotgani ko'rsatilgan. Sifatga sarflanadigan xarajatlarning 50 %ni brak mahsulot tashkil qiladi. Demak braksiz ishlab chiqarishning o'zi mahsulot sifat darajasini 50 %ga oshirar ekan.

Mahsulot nuqsonlarni o'rganishga ham xalqaro (ISO – 8402 : 2004, p. 2.11) standartlar asosida klassifikatsiyalanishini belgilashimiz lozim bo'ladi.¹

3-Rasm. Sifatni yaxshilash bo'yicha tadbirlar⁵

Sifatni boshqarish bo'yicha tarmoq standartlari va ularni "MEXMASH" mas'uliyati cheklangan jamiyatida qo'llash sohalari

Xalqaro ISO 9001, ISO 14001, OHSAS 18001 va boshqa standartlar xalqaro bozorda "tashrif varaqasi" – sertifikatlariga muvofiq tashkilotga investisiyani jalb etish va raqobatbardoshlikning umum tan olingan o'lchovi bo'lib hisoblanadi.

Bu barcha menejment osti tizimlari (lokal menejment tizimlari) turli xil qiziquvchilar uchun mo'ljallagan. Biroq, tarmoq standartlari doirasida boshqa menejment tizimlari (tizim osti tizimlari) qo'llanilishi mumkin. Quyida muayyan standartlar asosida tarmoqlar bo'yicha menejmenti tizimlarini qurish mumkin bo'lgan turli xil xalqaro standartlarga asoslangan menejment tizimlari keltirigan:

1. Sifat menejmenti tizimi (SMT): ISO 9001(va milliy analogi);
2. Ekologik menejmenti tizimi (EMT): ISO 14001 (va milliy analogi);
3. Kasbiy xavfsizlik va mehnat muhofazasi sohasidagi menejmenti tizimi (KXMMMMT):OHSAS 18001;
4. Oziq-ovqatlar xavfsizligi menejmenti tizimi: ISO 22000;
5. Avtomobilsozlikda sifat menejmenti tizimi: ISO/TS 16949;
6. Temir yo'l transportida sifat menejmenti tizimi: IRIS. Temir yo'l tarmog'idagi xalqaro standart. Temir yo'l tarmog'i uchun umumiy biznes menejmenti tizimi.
- 7.STO GAZPROM 9001, 1,2 qism, STO GAZPROM 9004 1-6 qism menejmenti tizimi.
8. Aviasozlik sanoatida sifat menejmenti tizimi: AS 9100;
9. Neft, neft-kimyo va gaz tarmoqlari sanoatida SMT. Mahsulotni yetkazish va xizmatlar ko'rsatish bilan shug'ullanuvchi tashkilotlarga talablar: ISO/TS 29001;
10. Axborot xavfsizligi sohasida menejmenti tizimi: ISO 27001, ISO 17799;

⁵ Rasm tadqiqotchi tomonidan tayyorlandi.

11. Telekommunikasiya sohasidagi sifat menejmenti tizimi: TL 9000;

12. Tibbiyot buyumlarini ishlab chiqarishda sifat menejmenti tizimi: ISO 13485, ISO 14971;

13. O'rmon xo'jaliga bo'yicha menejmenti tizimi (O'rmon boshqarish tizimi): SRR-STD-RUS-01:06;

14. Ijtimoiy javobgarlik menejmenti tizimi: SA 8000, ISO 26000 (proyekt);

15. Ijtimoiy hisobot menejmenti tizimi: AA1000 va boshqarlar.

Xalqaro standartlarni qo'llanish – jahon bozoriga chiqishning, har bir tadbirkor sub'yektning, binobirin, butun mamlakatning eksport salohiyatini oshirishning eng muhim yo'llaridan biri bo'ladi.

Ammo, xalqaro standartlarni olib, uni milliy me'yoriy hujjat sifatida qo'llana boshlash mumkin emas. Buni uchun qator shartlar va o'ziga xos proseduralar mavjuddir.

Halqaro standartlarni qo'llanish va qabul qilishning umumiy qoidalariga quyidagilar kiradi:

1. Xalqaro standartlar mamlakatning standartlashtirish bo'yicha xalqaro va hududiy tashkilotlarida a'zo bo'lishi, shuningdek mahsulotni ishlab chiqarish va eksportga yetkazib berish bo'yicha hamkorlik va shartnomalar to'g'risida xalqaro kelishuvlar (shartnomalar) asosida qo'llaniladi;

2. Xalqaro standartlar, agar uning talablari iqtisodiyot ehtiyojlarini qondira olsa va qonunlarga zid kelmasa, O'zbekistonda qabul qilinadi (amalga kiritiladi) xalqaro standartdan ilmiy-tadqiqot va eksperimental ishlarda foydalanish ruxsat etiladi.

Xalqaro (hududiy) standartlar xalqaro standartlashtirish amaliyotida keng qo'llaniladi. Bunday standartlarda ko'pchilik mamlakatlar uchun xos umumiy ehtiyojlarni qondirishga yo'naltirilgan dunyo ilmiy-texnikaviy yutuqlari va ilg'or ishlab chiqarish tajribasi umumlashtiriladi. Bunga ko'ra xalqaro standartlar savdodagi texnik to'siqlarni muvaffaqiyatli bartaraf etishni ta'minlaydi, bu Jahon savdo tashkilotining savdodagi texnik to'siqlar bo'yicha Bitim tomonidan tan olingan.

Xalqaro standartlarning milliy standartlar sifatida keng ko'lamda qo'llanish standartlashtirishning afzalliklarini to'liq amalga oshirishga imkon beradi, bu esa O'zbekistonning eksport salohiyatini oshirishda muhim shart hisoblanadi.

Bu bilan birga, xalqaro standartlarni keng miqyosda qo'llanish qator sabablarga ko'ra juda qiyin masala bo'ladi. Bunday sabablar milliy xavfsizlik talablari, aholining hayoti, sog'ligi va mulki, atrof muhit xavfsizligidan iborat, iqlim, jo'g'rofiy yoki texnologik muammolar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Hatto, bunday sabablarga ko'ra ham, standart talablarining xalqaro standart talablaridan farqini qisqartirishga doim intilish zarur.

1998-yilda O'z DST 1.7:1998 "O'z SDT. Xalqaro, hududiy, davlatlararo, boshqa davlatlarning milliy standartlari va me'yoriy hujjatlarini qo'llanish tartibi" O'zbekiston davlat standarti qabul qilingan. Standart ISO/IEC 21:1981 "Xalqaro standartlarni milliy standartlar sifatida qabul qilish" xalqaro qo'llanma asosida ishlab chiqilgan.

1999-yilda ISO/MEK 21:1999(ISO/IEC GUIDE 21:1999) qo'llanma qabul qilingan. Bu qo'llanma uchta: ISO/MEK 3:1981 "Xalqaro standartlarga ekvivalent milliy standartlarni identifikatsiya qilish", ISO/IEC 21:1981 "Xalqaro standartlarni milliy standartlarda qabul qilish" va ISO/IEC 21:1981/ Qo'shimcha 1:1983 "Milliy va xalqaro standartlar o'rtasida ekvivalentlik darajasi ko'rsatkichi" qo'llanmalarining o'rniga chiqarilgan.

ISO/IEC 21:1999 1 sentyabr 2001 yildan boshlab, O'zbekiston davlat standarti sifatida, O'z DST ISO/IEC 21:2001 belgi bilan va nomini joiz o'zgartirgan holda "O'z. SDT, Xalqaro va hududiy standartlar (ISO/IEC 21:1999, IDT) ni O'zbekiston davlat standartlari sifatida qabul qilish" amalga kiritildi.

Milliy standartlar xalqaro va hududiy standartlarga muvofiqligini uch xil darajada tasniflash qabul qilingan:

- 1) aynan o'xshash standart (IDT),
- 2) modifikatsiyalangan standart (MOD),
- 3) noekvivalent standart (NEQ).

Dastlabki ikkita: aynan o'xshash va modifikatsiyalangan muvofiqlik darajalari xalqaro standartning qabul qilinganligini anglatadi, uchinchi, noekvivalent daraja esa, xalqaro standartning qabul qilinmaganligini ifodalaydi.

Ikkita shart bor. Bu shartlar bajarilganda milliy standart xalqaro standartga aynan o'xshash deb hisoblanadi:

- a) Milliy standart xalqaro standartga to'liq muvofiq keladi;
- 6) Milliy standartda o'ntaga yaqin bir oz tahririy o'zgarishlar bor.

Quyidagi shartlarga rioya qilinganda milliy standart xalqaro standartga nisbatan modifikatsiyalangan standart sifatida tasniflanishi mumkin:

– Texnik og'ishlarni aniq identifikatsiya qilish va tushuntirish sharti bilan bunday og'ishlar ruxsat etiladi;

– Milliy standart xalqaro standartning tuzilmasini aks ettiradi. Agar milliy standart va xalqaro standartlarning mazmunini va tuzilmasini oddiy qiyoslash imkoniyati saqlangan bo'lsa, standartning tuzilmasida o'zgartirishlar ruxsat etiladi.

Modifikatsiyalangan standartlar xalqaro standartdan hajmining kichikligi bilan farqlanishi mumkin. Bunday kichiklik xalqaro standartda taklif etilgan al'ternativlarning faqat bir qismini qo'llanish, unchalik qattiq bo'lmagan talablarni o'rnatish hisobiga bo'ladi. Yoki, aksincha, qo'shimcha jihatlarni va turlarni kiritish, yanada qattiqroq talablar, qo'shimcha sinovlar va h.k. ni o'rnatish hisobiga katta hajmi bilan farqlanishi mumkin. Milliy standartda xalqaro standartning bir qismini o'zgartirish, alternativ tanlashni ko'zda tutish ruxsat etiladi.

Milliy standart xalqaro standartga ikki holatda noekvivalent deb hisoblanadi:

- mazmuni va tuzilmasidagi o'zgartirishlar aniq aynan o'xshatuvlikka ega emas;
- agar unga xalqaro nizomlarning kam qismi (4.4 modda) kiritilgan bo'lsa.

O'z DST ISO/IEC 21:2001 da xalqaro standartni qabul qilishning uchta usuli o'rnatilgan: ma'qullash usuli, muqova usuli, qayta nashr etish usuli.

Ma'qullash usuli xalqaro standarni qabul qilishning eng oddiy myetodlaridan biri hisoblanadi va xalqaro standart matnini qayta bosmadan chiqarish talab etilmaydi. Ma'qullash usuli faqat aynan o'xshash standartlar uchun qo'llaniladi.

Muqova usuli xalqaro standarni milliy muqova usulida nashr etishni nazarda tutadi. Milliy muqovada milliy ma'lumotnomadagi tartib raqami ko'rsatiladi va aynan o'xshash yoki modifikatlangan muvofiqlik darajasida XS milliy standartlar bo'lib qoladi.

Aynan o'xshash milliy standartning ekvivalent muqovasida yopishqoq etiketkalar, shtamplar yoki boshqa vositalar qo'llanilishi mumkin.

Qayta nashr etish usuli uch xil bo'ladi: qayta yozish, tarjima qilish, qayta ishlab chiqish.

Qayta yozishda xalqaro standart suratga olish, skanerlash yoki elektron fayldan olish vositasida milliy standart sifatida qayta tiklanadi.

ISO ning rasmiy tillaridan birida chop qilingan xalqaro standart davlat tiliga *tarjima* qilinadi. Xalqaro standart rus tilida chop etilmagan bo'lsa, zarur bo'lganda, rus tiliga ham tarjima qilinishi mumkin.

xalqaro standartni *qayta ishlashda* texnikaviy og'ishlarni aniq o'xshatishda qiyinchilik paydo bo'ladi. Texnik og'ishlar tuzilmaning o'zgarishlarida yoki ifodalanishida yashiringan bo'ladi va muvofiqlik darajasini aniqlashni qiynilashtiradi.

Xalqaro standart asosida qabul qilingan milliy standartning belgisi quyidagi abbreviaturalarni o'z ichiga olishi kerak: O'zbekiston davlat standarti – O'z DST, xalqaro standartni qabul qilgan xalqaro yoki hududiy tashkilotning belgisi – ISO, IEC, ISO/IEC, SEN va h.k., xalqaro standartning milliy standart sifatida qabul qilingan tartib raqami va yil, milliy standart nomi, yoysimon qavslar ichida: xalqaro standartni qabul qilgan tashkilot belgisi va qabul qilish yili, muvofiqlik darajasining qisqartirilgan belgisi – IDT, MOD, NEQ.

Tadqiqot ob'ekti sifatida tanlab olingan ob'ektning so'nggi uch yillik moliyaviy – iqtisodiy natijalari, ishlab chiqarish natijalari, buhgalteriya balans ma'lumotlari kengaytirilgan tartibda o'rganib chiqildi. Olingan natijalarni ikkinchi bobda atroflicha tahlillari amalga oshirildi. Shu bilan birgalikda turli matematik modellar yordamida hamda SWOT tahlil kabi tajribalar amalga oshirildi.

“MEXMASH” mas'uliyati cheklangan jamiyatining moliyaviy – iqtisodiy ko'rsatkichlarini tahlil qilindi; “MEXMASH” mas'uliyati cheklangan jamiyatida sifatni boshqarish tizimini o'rganildi va uni tahlil qilindi; sifatni boshqarish bo'yicha tarmoq standartlari va ularni “MEXMASH” mas'uliyati cheklangan jamiyatida qo'llash sohalarini o'rganildi; mahsulot sifatini boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlarini ishlab chiqildi; sanoat korxonalarida mahsulot sifatini boshqarish mexanizmi konsepsiyasini ishlab chiqildi hamda sanoat korxonalarida sifat menejment tizimini takomillashtirish masalalarini bayon etildi. Tadqiqotlar va izlanishlar natijalari jamlanib dissertatsiyaning keyingi bob va bo'limlarida foydalanish uchun ma'lumotlar shaklida yig'ildi. Amaliy va nazariy takliflar ishlab chiqish uchun foydalanishni maqsad qilib olindi.

